

Kalandos történelmű nép

Jászok régen és ma

A Tiszától nyugatra, a Tarna és a Zagyva folyók, valamint az Ágó patak által körülölelt ligetes alföldi táj a Jászság. 1200 km² körüli sík területe a Mátra előterében helyezkedik el. Ma kerekén 100 ezer ember lakja 18 települését, melyek közül 16 nevében szerepel a jász szó. Rajtuk kívül még 40 ezren vallják magukat jász származásúnak, és ápolják a kapcsolatot szülőföldjükkel.

Földrajzilag a Jászság közepe Jászkóhalma. A Tarna bal partján elterülő, 3000 lelket számláló település határából tiszta időben kirajzolódnak a Mátra vonalai. A tájegység fővárosa a mintegy 30 ezer lakosú kisváros, Jászberény, amely a jász ember számára ma is csak: Biriny.

A jászok titkai

Kevés olyan nagy múltú és kalandos történelmű nép van a történelemben, mint amilyen ősökkel a jászok dicsekedhetnek, akik az alánok leszármazottainak tudhatják magukat. Ez a nép már a korai ókorban is élt, már Hérodotosz által is említett, az eurázsiai sztyeppéket benépesítő iráni eredetű szkíta és szarmata törzsek maradványaiból állt össze. Utóbb a hunok rohamra kettészakította: egy részük a Kaukázus vidékén maradt, ahol leszármazottai oszét néven ma is élnek. Másik részük nyugatra sodródott. A világtörténelem I. világháborúig legnagyobb (és legvéresebb) csatájában, a calalaunumi ütközetben az utóbbiak nagyobb része a hunok ellenében, a rómaiak oldalán harcolt, kisebb részük pedig Attila mellett. A zöm is ingadozott azonban, és állítólag az utolsó pillanatban állt csak át a római Aetius oldalára. Vándorlásuk során az alánok a Pireneusi-félszigetig jutottak, és összeolvadtak az itt talált népekkel. A katalán népnévben sokan az alán ősökre való utalást sejtik (a népnév előtti „kat” pedig a nép gót alkotóelemére utalna). Egy biztos: aki Magyarországról vetődik Katalóniába, meglepő hasonlóságokat talál az itteni mentalitásban a miénkhez, főként pedig a jászokéhoz képest. Más történészek állítása szerint az egykori alánok inkább a portugálokkal keveredtek, legalább is az a részük, amelyik – a vandálokkal szövetségben – nem „hurcolkodott” tovább Észak-Afrikába, a mai Tunisz környékére.

A jászok sorsa a történelemben a magyarokkal többszörösen is összefonódhatott. Így figyelemre méltó elem a csodaszarvas-monda nőrablási epizódja: Dúl király két lánya és udvarhölgyeik alánok voltak! Eszerint a magyarok 50%-ban elve alán (vagyis jász) származásúak lennének. Az általánosan elfogadott elmélet szerint a hazánkban élő jászok mindazonáltal a XIII. században a kunokkal költöztek be, a tatárok elől menekülve, a kunok segédnépeként, miközben életmódjuk jóval fejlettebb volt az övéknél, mivel a nomád állattartás mellett jelentős szerepe volt már náluk a földművelésnek is. Akad persze olyan tudós is, aki vitatja a XIII. századi beköltözést, és a rómaiak idején a Duna-Tisza közén élt (egyébként szintén iráni eredetű) jazigoktól származtatja az itt élő jászokat. Ilyenformán ők hazánk területének legrégebben itt élő, őshonos népe volnának.

A jászok iráni eredetének felismerése egyébként nem régi keletű: még a XIX. század közepe táján is a jász népnevet az „ijász” szóból vezették le. Egy 1357-ben keletkezett oklevélben filiszteusoknak nevezték őket – hogy milyen meggondolásból, az rejtély. Tény viszont, hogy ősi nyelvüket még Mátyás király idején is beszélték, és hitvilágukhoz is sokáig ragaszkodtak: a ferences minoriták csak valamikor a XV. század vége felé térítették meg őket. Új hitüket viszont máig megőrizték: a jászok túlnyomó többsége ma is katolikus. Eredeti nyelvükre egy 1422-ből származó, 40 szóból álló jász szójegyzék utal, ezt a kaukázusi rokon népnek, az oszéteknek a nyelve alapján sikerült megfejteni, nem is olyan régen. Létezik olyan feltevés is, miszerint a honfoglaló magyarok hét törzse közül az egyik csatlakozott alánokból (jászokból) alakult volna.

Redemptio

A mindenkor létezett jász öntudat nem csekély részben arra épült, hogy soha nem voltak földesúrnak alávetve, a jobbágyi sort tehát nem ismerték. Számos adó megfizetése alól is mentesültek, mindennek a fejébe azonban katonáskodással tartoztak, mégpedig lovas-szolgálattal, huszárként. Felettes hatóságuk a jászkapitány, aki fölött a jászok főkapitány állt, rajtuk kívül csakis a nádornak tartoztak számadással. Kiváltságaiktól a Habsburg-önként próbálta megfosztani őket: 1702-ben – a Nagy- és Kiskunsággal együtt – 500 ezer rajnai forintért eladták a Jászságot a Német Lovagrendnek. A jászok azonban – a kunokkal együtt – nem tűrték az alávetettséget, és nagymértékben elszabotálták a nyakukba ültetett tulajdonos által rájuk kivetett adókat. Így nem csoda, hogy a lovagrend nem ragaszkodott jogállásának fenntartásához, így a jászok – a kunokkal együtt – 1745-ben, 580 ezer rajnai forintért megválthatták szabadságukat. Ez a Redemptio (Önmegváltás) néven ismert esemény máig fontos hivatkozási alap, és évfordulóját évről évre megünneplik. Ezután a jászok szorgalma, munkaszeretete arra is lehetőséget nyújtott, hogy tevékenységüket más tájakra is kiterjesszék: 1770-től egyfajta belső kolonizációba kezdtek, új telepeket, sőt településeket létrehozva az ország különböző vidékein, főként azonban a Duna-Tisza közén.

Újjáéledő népviselet

A jász identitásnak fontos jelzője az újjáéledő népviselet. Sok jász településen számos asszony és lány ma már felölti ünnepi alkalmakkor a hagyományos díszes paraszt-polgári viseletet. Ezek jórészt a jászapáti Rokolya Varróműhelyben készülnek, ahol alig győzik az egyre növekvő keresletet. Karakteres a férfi viselet is, amit az bizonyít, hogy Borbás Ferenc jászkapitány a Hagyományok Háza régiviselet-versenyén a dobogó legmagasabb fokára állhatott. A férfiviseletek között elmaradhatatlan persze a „hősi múltra” emlékeztető huszár egyenruha: minden jeles jász rendezvényt nyalka huszárok felvonulása tesz színesebbé.

A jászok hagyományápolásának persze nem kis múltja van. Az 1960-as évek honismereti mozgalmában élenjáró szerepet vállaltak, több településen, így Jászdózsán, Jászládányban, Jászfákóhalmán, Jászapátin pedig máig működő népdalkör, népi együttes alakult. Közülük is kiemelkedik a hetvenes években létrejött jászberényi Jászság Népi Együttes, mely azóta méltán nemzetközi hírű.

A jászberényi Jász Múzeumban őrzik a nevezetes Lehel kürtjét – másként Jász-kürtöt, aminek másolata a jászok ünnepi rendezvényein, így a Jász Világtalálkozókon is megjelenik. A monda szerint lehel vezér a 955-ös vesztes augsburgi csata után a kürtjével sújtotta halálra – saját kivégzése előtt – az őt legyőző német uralkodót. Az ütéstől aztán kicsorbult kürtöt kérésére azért adták Lehel kezébe, hogy az utolsó kívánságként még egyszer belefújhasson. Egyes tudósok utóbb kifejtették, hogy a kürtbe nem is lehet belefűjni, így az csakis ivókürt lehetett. 1953-ban aztán akadt valaki, aki mégis megszólaltatta. A múzeumban őrzött kürtöt nagy valószínűséggel a XIII. században Magyarországra települő jászok valamelyik vezetője hozta magával. A 43 centiméter hosszú, elefántagyból készült kürt bizánci stíluselemekkel ékeskedő faragott díszítései XI. századi legkorábbi eredetre utalnak. Hangját bárki meghallgathatja a www.jaszokegyesulete.hu oldalon.

Daban Horz! – Így hangzott a „Jó napot!” jelentésű jász köszöntés. Az 1422-es jász szójegyzék néhány további szava: fit=hús, baza=leves, sana=bor, karbah=árpa, labak=tál, odok=kanál, karak=tyúk, caz=liba, fus=juh, gal=ökör, saca=kecske, docega=tehén, vas=borjú, dan=víz. Az utóbbi szó rejtőzhet olyan nagy európai folyók nevében, mint a Duna, a Don, a Dnyeper és a Dnyeszter. A szójegyzék valószínűleg egy, a pilisi jászokhoz, Jászfaluba készülő személy számára készülhetett, akit – a szavak témaköre alapján – gazdálkodónak tippelhetünk.

A Jászok Egyesülete

Az otthon élő és az elszármazott jászokat az 1991-ben újjáalakult szervezet, a Jászok Egyesülete fogja össze. Az egyesület lelke Dr. Dobos László ügyvéd.

- *A rendezvényeken, egyesületi tevékenységben egyre inkább megnyilvánuló jász öntudat mennyire alapul a nosztalgián, és mennyire azokon az értékeken, melyek a jászok életét a múltban jellemezték?*
- A mai jász öntudat egyértelműen századok alatt kristályosodott ki. Tartalmában mára átalakult, de gyökereiben azonos az egykorival. A jászok mindig a maguk urai voltak: saját maguk szervezték települési és regionális öngazgatásukat; választották tisztségviselőiket, papjaikat; közösségként adóztak. Közösen állították ki a hadba vonuló bandériumokat. Mindez csak úgy működött, ha patikamérlegesen mérték a jogok és kötelezettségek egyensúlyát. A Jászkun Hármaskerületben (Jászság, Kiskunság, Nagykunság) az összetartozás nemcsak elv, de mindennapi gyakorlat volt.
- *Mi volt a jász mentalitás lényege ön szerint? Változott-e ez a mentalitás mára, és ha igen, az miben nyilvánul meg?*
- A föld, a munka és a nagycsalád szeretete, a katolikus lét megtartása, a közösség iránti felelősség mindennapi gyakorlata. A jászok ma is általában sikeres emberek. Amit elterveznek, véghezviszik. Kitartóak, szívósak, magukat és embertársaikat értékükön mérik. Emiatt vannak, akik azt mondják rólunk: „hideghónaljűak” vagyunk. Igaz, hogy néha távolságtartással szemlélünk dolgokat és személyeket, de akit aztán a szívünkbe zárunk, azt megbecsüljük.

-
- *Pár éve felvették a kapcsolatot a kaukázusi rokon néppel, az oszétekkel, sőt kölcsönös látogatásokat is tettek egymásnál. Milyenek találta a távoli rokonokat, miben hasonlítanak a magyarországi jászokra, és miben különböznek tőlük?*
- Ami számomra elsőként szembeötlött Észak-Oszétia fővárosában, az antropológiai hasonlóság. Vlagyikavkaz főutcáján sétálva mintha jászberényi arcokkal találkozónék. Ahhoz, hogy Eurázsia határán, a Kaukázus hegyei között megmaradjanak, erős támaszra volt szükségük. Ezt Oroszországban találták meg. Hitük ma zömmel pravoszláv, de élnek köztük muszlim vallásúak is. Vendégszeretőek, hősi múltjukra rendkívül büszkék. Több oszét származású vállalkozónak meghatározó szerepe van az össz-oroszországi gazdasági életben. A jászok és oszétek közötti egy különbség, hogy ők zömmel megtartották oszét nyelvüket, s törekszenek arra, hogy anyanyelvük a közélet minden fórumán egyenrangú legyen az államnyelvvél. Mi jászok, elvesztettük ősi jász nyelvünket és beolvadtunk a magyarságba. Ami közös a jászokban és az oszétekben: kölcsönösen számon tartjuk egymást, a rokonságot, s élesztgetjük az összetartozás tudatát.

Az összetartozás ünnepe

A térségben élők és az innen elszármazottak legnagyobb ünnepe minden évben a jászok világtalálkozója. A találkozót a házigazda település és a Jászok Egyesülete a kezdetektől közösen rendezi. Az első ilyen találkozó Jászberényben volt 1995-ben, a Redemptio 250 éves évfordulóján. A 2012. évi, a sorrendben a XVIII. házigazdája Jászfelsőszentgyörgy volt, és ezzel lezárult az első „ciklus”, vagyis az esemény megrendezésében mind a tizennyolc jász település sorra került. 2013-ban ismét Jászberényen a sor.

A világtalálkozók állandó elemei a főpapi szentmise, a résztvevő települések felvonulása, a Jászságért-díj átadása, a jászkapitány beiktatása. A jászkapitány jelképes tisztsége egy évre szól, ő testesíti meg a jászok összetartozását, képviseli a jászokat neves eseményeken, rendezvényeken.

A jászokban a magyarsággal való egybeolvadás olyan fokon végbement, hogy sokan közülük – a kunokhoz hasonlóan – a „leginkább magyaroknak” tartják magukat. Azt, hogy ez a jász azonosságtudattal hogy férhet össze, a köztársasági elnöknek a legutóbbi Jász Világtalálkozóra küldött üzenete is megvilágítja: „a nemzet öntudata nemcsak egy nagy egészhez való hűséget jelent, hanem annak összetevőihöz való erős kötődést is.”

Bognár Mária

Forrás (képekkel): Kincses Kalendárium 2013.